

Симоненко Наталія Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ

Із запровадженням 24 лютого 2022 року воєнного стану, Верховна Рада прийняла два закони, які встановлюють відповідальність за колабораційну діяльність, а саме Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» від 3 березня 2022 року №2108-IX та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність)» від 3 березня 2022 року №2107-IX.

Відповідно, було доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», яка внесена до розділу I Особливої частини Кримінального кодексу «Злочини проти основ національної безпеки України».

Враховуючи, що набрання чинності Законом України №2108-IX відбулося 15 березня 2022 року, оголошення підозри особі за вказаною статтею можливо лише за дії вчинені з 15 березня 2022 року. При цьому всі діяння, вчинені раніше, навіть, якщо вони формально утворюють склад того чи іншого виду колабораційної діяльності, не містять підстав для притягнення осіб до кримінальної відповідальності (за умови, що такі діяння не містять склад кримінального правопорушення, передбаченого Особливою частиною КК України), оскільки Закон №2108-IX згідно ч. 2 ст. 5 КК України не має зворотної дії в часі. Відповідно до ч. 2 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, досудове розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, здійснюється слідчими органів безпеки.

Станом на 19 жовтня 2023 року, за даними Офісу Генерального Прокурора України, за статтею 111-1 КК України відкрито 6530 кримінальних проваджень. Однак, розподіл цих проваджень за частинами не відомий.

Цією кримінально-правовою нормою охоплено значну кількість складів кримінальних правопорушень щодо співпраці з державою агресором. В мотивації необхідності прийняття вказаного Закону зазначено, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та являє безпосередню загрозу державному суверенітету,

територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом.

Проаналізувавши ст. 111-1 КК України, доцільно перш за все зазначити, що структурою даної норми передбачено вісім частин, з яких частини 1–7 передбачають основні склади кримінальних правопорушень, а ч. 8 – кваліфікований склад та примітку, яка складається з чотирьох пунктів.

В свою чергу, дана норма фактично перелічує види діяльності, які визнають колабораційну діяльність. Серед таких видів є, зокрема:

- публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України;
- добровільне зайняття громадянином України посади у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території;
- здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти;
- дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти та інші.

У слідчій практиці чітко прослідковується складність розмежування правопорушень, передбачених статтями 111 КК України «Державна зрада», 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», 111-2 КК України «Пособництво державі-агресору» та 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». Аналогічні діяння внаслідок цього кваліфікуються за різними статтями навіть в межах проваджень, що розглядаються однією обласною прокуратурою.

Наприклад, ч. 7 ст. 111-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території.

Цією частиною статті передбачено кримінальну відповідальність за різні види співпраці громадянина України з окупаційною владою та військовими формуваннями держави-агресора.

Так, *громадянин України ОСОБА 5, діючи умисно, усвідомлюючи протиправність свого діяння та бажаючи настання суспільно небезпечних наслідків, перебуваючи у с. Бурчак, Василівського району Запорізької області, територія якого з 27.02.2022 року знаходиться під окупацією представників збройних сил російської федерації, не пізніше 09.07.2022 року, погодився на пропозицію невстановлених осіб з числа представників військової окупаційної адміністрації Василівського району Запорізької області*

та добровільно зайняв посаду «дільничного інспектора міліції» у незаконно створеному правоохоронному органі - «Михайловское отделение народной милиции», створеному на тимчасово окупованій території смт. Михайлівка Василівського району Запорізької області.¹

Разом з тим, з 2014 року розпочиналися кримінальні провадження, а також ухвалювались вироки відносно, зокрема, суддів та прокурорів, які продовжили виконувати свої функції у створених окупаційною владою судових органах та прокуратурі.

Перед тим як Кримінальний кодекс було доповнено ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», такі дії кваліфікувались за ст. 111 КК України як державна зрада.

Так, громадянин України ОСОБА_8, діючи з прямим умислом, тобто усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи настання таких, з метою заподіяння шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності України, перейшов на бік ворога в період збройного конфлікту в умовах воєнного стану, у період з 24.02.2022 року по 28.12.2022 року на території Луганської області на підставі наказів військового командування збройних сил російської федерації у межах загального плану захоплення території України, в складі незаконного збройного формування, надаючи іноземній державі допомогу у здійсненні підривної діяльності проти України, перебуваючи на посаді стрільця у складі т.зв. 7-ї окремої мотострілецької бригади 1-го окремого мотострілецького батальйону 1-ї роти незаконного збройного формування т.зв. народної міліції лнр, з метою виконання загального плану захоплення території України у складі зс рф, з закріпленою зброєю (АК 74 калібру 5,45 мм) та боєкомплектom у кількості 3 магазинів по 30 патронів, загальна кількість патронів 90 штук, керуючись статутами зс рф та т.зв. нм лнр, виконував обов'язки стрільця в різних видах бою та формах його забезпечення, а саме брав участь у стрілецьких боях проти Збройних Сил України, а також забезпечував безпеку контрольних пропускних пунктів, перевірку документів мешканців населених пунктів, які захоплені зс рф під час повномасштабного вторгнення, на предмет виявлення військовослужбовців Збройних Сил України.²

Тобто враховуючи актуальне наразі законодавство та правозастосовну практику склалась ситуація, за якої одні та ці ж самі дії – «зайняття громадянином України посади в незаконних судових

¹ Вирок Хортицького районного суду міста Запоріжжя від 02 листопада 2023 р. у справі № 1-кп/337/75/2023. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114614197>.

² Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 03 листопада 2023 р. у справі № 1-кп/344/1278/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114643986>.

або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території» кваліфікується або може бути кваліфіковане за різними нормами КК: статтею 111 та ч. 7 ст. 111-1. Адже, те, як сформульоване обвинувачення наведене вище за ст. 111 КК України повністю підпадає під диспозицію ч. 7 ст. 111-1 КК України.

Фактично кримінальні протиправні дії за даним складом кримінального правопорушення зводяться суто до переходу на службу до окупаційної влади, що само по собі описується як акт, який завдає шкоду суверенітетові України та сприяє посиленню тимчасової окупації.

Отже, аналізуючи спосіб, яким законодавець ввів норму, яка передбачає відповідальність за «добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території», можна дійти висновку, що таким чином він криміналізував дії, які раніше не були криміналізовані. Оскільки, даний склад кримінального правопорушення не був доданий в якості деталізації до ст. 111 КК України, даний склад кримінального правопорушення був введений окремою статтею КК.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. Дата оновлення: 05.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.11.2023).

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 14.11.2023).

3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 05.14.2014 р. № 1207-VII. Дата оновлення: 18.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 14.11.2023).

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 14.11.2023).

5. Про Стратегії сталого розвитку «Україна – 2030»: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 14.11.2023).

6. Симоненко Н.О. Кримінально-правова новела щодо колабораційної діяльності. *Вісник Асоціації кримінального права України* : 2022. Вип. 1(17). С. 92–109.